

Château de Vincennes Kayıtlarına göre Dünya Savaşı Sona Ererken İttihatçı Liderler ile Onların Siyasetine İlişkin Değerlendirmeler (1917-1918)

An Assessment of the Unionist Leaders and their Policy Towards the End of the World War I from the Registers of the Château de Vincennes (1917-1918)

Salih TUNÇ*

Öz: Fransız Genelkurmayı tarafından savaş yıllarında oluşturulan “Doğu Müttefik Orduları Başkumandanlığı”nın önemli birimlerinden 2. Büro’nun hazırladığı oldukça ayrıntılı bir Türkiye raporunda önde gelen İttihatçı liderler hakkında bilgi verildikten sonra Jön-Türk politikasının son bir yılı değerlendirilmekteydi. Kurumsal ve işlevsel yapısı itibarıyla Genelkurmay Başkanlığımız’ın Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı (ATASE)’ni andıran Château Vincennes’de bulunan, ağırlıklı olarak askerî olmak üzere diplomatik ve bölgesel sorunlara ilişkin belgelerin, Fransız resmî görüşünü yansıtmakla birlikte, uluslararasılaşmış sorunlara analitik yaklaşımlar açısından çok önemli bir değer taşıdığı açıktır. XIX. yüzyılın getirdiği sorunların XX. yüzyıla taşınmasıyla birlikte patlayan I. Dünya Savaşı yılları, devletler açısından sadece cephelerde kazanılan zaferler ya da yenilgiler ile askerî durumlar için değil, savaşı yürüten askerî ve sivil kadronun da önemini öne çıkarmıştır. O nedenle askerî ve sivil kadronun çeşitli açılardan değerlendirilmesi, politika üretecek stratejinin oluşmasına katkı sağlayacak bir hazırlık olarak telâkki edilmektedir. Bu çalışmada, bir kısmı Fransa ile yakınlaşma siyasetinden yana olmuş, önde gelen İttihatçı kadro ile onların siyasetine ilişkin Fransızların görüş ve düşünceleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu, Fransa, Almanya

Abstract: This article begins with a rather detailed report prepared by the second office, one of the most important units in the Supreme Headquarter of Eastern Allied Armies, which was established by the French General Staff during the war years, which provides information concerning the foremost Unionist leaders and then the final year of the Young Turks’ policy is evaluated. The Chateau de Vincennes, which resembles Turkish Armed Forces General Staff Department of Military History and Strategic Studies Archive (ATASE) in terms of its organizational structure and function, has primarily military documents. It is obvious that these documents are important in not only reflecting French official opinion on diplomatic and regional problems but also giving experts the opportunity for an analytical approach to international problems. The states/empires that were defeated in World War One were subject to the more devastating results, although the results of the war were subversive for all countries that participated in First World War. The war years emphasized the importance of both the military power of the countries and the military and civil staff that managed the war. Therefore, evaluating the military and civil staff from various perspectives is considered as a preparation for strategies which have developed a policy. In this study some leaders from the Union and Progress Party who wanted to make an alliance with France, and the French authorities’ opinion concerning their policy are evaluated in the light of the detailed reports.

Keywords: Committee of Union and Progress, World War I, Ottoman Empire, France, Germany

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. salihtunc@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4101-4690>

Fransız Genelkurmayı tarafından savaş yıllarında oluşturulan “Doğu Müttefik Orduları Başkumandanlığı (Commendement en Chef Des Armées Alliées en Orient)”nın önemli birimlerlerinden 2. Büro’nun 09 Ekim 1918 tarihinde hazırlamış bulunduğu ayrıntılı bir Türkiye raporunda önde gelen İttihatçı liderler hakkında bilgi verildikten sonra Jön-Türk politikasının Rus Devrimi sonrasındaki son bir yılı değerlendirilmekteydi. “Türk Politikası” başlıklı raporun hazırlandığı 09 Ekim 1918 tarihi, artık savaşın büyük ölçüde sona erdiği, Almanya ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu’nun kısa bir süre önce mütareke istemek zorunda kaldığı, bir yandan Bulgar ve Güney Cepheleleri’nin çökmesi, diğer taraftan Kafkasya’daki gelişmeler nedeniyle Talât Paşa Hükümeti’nin de, mütarekenin artık kaçınılmaz olduğunu düşünüp, istifaya karar verdiği bir dönemdir (SHD.GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 1. Akşın 1983,18-20; Türkgeldi 2010, 152-153). Belli ki bundan sonra artık savaşın galipleri olan İtilâf Devletleri, yenilmiş olan İttifak Devletleri ile imzalayacakları mütareke ve barış antlaşmaları üzerinden özel ilgi alanları ve derin menfaatleri doğrultusunda yeni bir düzen kuracaklardır. Bu bakımdan İtilâf Devletleri bloğunda yer alan en önemli güçlerden biri sıfatıyla Fransa’nın askerî yetkililerinin, savaş sona ererken kaleme aldıkları değerlendirmeler, yakın gelecekteki siyasetleri bakımından özel bir önem taşıdığı aşikârdır.

Jön Türk Hareketi’ni 1908 yılından itibaren, siyasi, fikrî, diplomatik ilişkiler ile iç ve dış politikalar bakımından değerlendiren bahse konu raporun bu çalışmamızı teşkil eden bölümünün Rus Devrimi sonrasında başladığını yukarıda belirtmiştik. Bu itibarla rapor Türkiye’nin bundan sonraki politikalarında Rus Devrimi’nin sonuçlarının son derece etkili ve aynı zamanda belirleyici bir yönünün olacağına dikkati çekmektedir. Son günlerde Türk-Bulgar münasebetlerinin giderek bozulması ve müttefikler arasında ciddi güçlüklerin yaşanması, Kafkasya ve Karadeniz’de tam da bugünlerde olup bitenler, Türk-Alman ilişkilerindeki gerilimler ve karşıt tutumlar büyük ölçüde Rusya’daki gelişmelerle ilişkili görülmüş ve bunların Türkiye’nin politikaları üzerinde derin etkilerinin olacağı belirtilmiştir. Türkiye’nin aktüel durumunu değerlendirmek için Rus Devrimi’nin etkilediği bu sonuçların yanı sıra, Güney Cephesi’ndeki gelişmeler ile Filistin’in kaybını ve Makedonya’da müttefiklerin zaferlerini de hesaba katmak gerektiği görüşü, raporda yer verilen düşüncelerdir. Raporda bütün bu askerî, siyasi ve diplomatik gelişmelerin ülke ekonomisine, ordunun ve halkın moral değerlerine büyük ölçüde yansıdığı belirtilmiş, yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemel belirleyici olay ve dönüşümleri ve onların etkilerini anlamak bakımından yönetici kadroyu tanımak gerektiği ifade edilmiştir. Bu görüşten hareketle savaş yıllarında yönetici kadro içerisinde yer almış olan kimi İttihatçı ileri gelenlerin şahsiyetleri, kişisel eğilim ve zihniyetleri ile siyasal tasavvurları ihtimal ki, savaşın galipleri olarak oluşturulması gereken yeni politikalar açısından yararlı olacağı düşüncesiyle değerlendirilmiştir (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 1).

Savaş Yıllarında Görev Yapmış Bazı İttihatçılar Hakkında Düşünceler

Talât Paşa

Fransız Genelkurmayı’nın ilgili dairesinde hazırlanan raporun yönetici kadro ile ilgili kısmı Talât Bey ile başlatılmaktadır. Talât Bey malum olduğu üzere, Jön Türk Devrimi’nden önce Selanik Postanesi’nde alt kademedeki bir memurdu. 45 yaşlarında, kendisini çok geliştirmiş bir kişi olmakla birlikte çok canlı ve hareketli, doğuştan gelen bir zekâ ve kavrayışa sahip dikkat çekici iradesiyle temayüz etmiş bir şahsiyet olarak bilinmektedir. Bir başka kişisel özellik bakımından, sorunların çözümünde gösterdiği kavrayıcı ve çözümleyici yeteneği ile müzakerelerde de hızlı ve sürükleyici bir maharet göstermektedir. Bu yeteneklerinin yanı sıra, eğitiminde öğrendiği Fransızcası ile birlikte diğer özellikleri, Nazırlık görevine yükselmesinde etkili olduğu ileri sürülür. Talât İ. T. C.’nin uzun süre katib-i umumiliğini yapmış ve komite ya da merkezi umumi olarak bilinen yapının temel direği olmuştur. Önce bileği kuvvetli ve müstesna bir Dâhiliye Nazırı ve sonra da dirençli ve kurnaz bir diplomat oldu. İşgal ettiği

yüksek mevkideki konumuna rağmen asla seçkinler arasında yer almadı; fakat çok önemli diplomatik müzakerelere şahsen müdahil oldu. Öyle ki, Avrupa'ya ve hatta Londra Konferansı kararlarına rağmen Edirne'nin muhafazası da, 1913 tarihli Türk Bulgar Barışı da ona ait bir başarıdır. Raporda öne çıkan görüşe göre Balkan Harbi sonrasında Türkler ile Bulgarlar arasındaki müzakerelerde Meriç nehri konusundaki görüş ayrılığının kritik bir noktaya geldiği anda, Berlin'e kadar gelerek orada Türk görüşünü savunmuş olan Talât Paşa'nın gerçekçi ve başarısını yalnızca kendisine borçlu bir şahsiyet olduğu düşünülmektedir (SHD. GR 7 N 1656 "La Politique Turque", 2). Türkiye'deki kamuoyunu ve partisini Talât'ın temsil ettiği düşünülmemekte; prensiplerinden, tutum ve davranışlarındaki tutarlılıktan ve amaçlarından taviz veremeyen, sezgilerini rehber edinen, amacına göre dost ve çalışma arkadaşlarının vasıflarını yetkin bir incelik kullanabilen yetenekleriyle Türkiye'nin en fazla dikkati çeken devlet adamı olduğu kanaati hâkimdir.

Türk Politikası başlıklı raporda, Talât Paşa'nın kabine üzerindeki tesirinden de söz edilmekte ve "kendisi Sait Halim Paşa Hükümeti'nde sadece bir Dâhiliye Nazırı olduğu halde, 1915'ten beri Kabine'de gerçek manada hâkim olan şahsın Talât'ın kendisi" olduğu belirtilmiş; bu durum Sadrazam üzerinde baskı yaratsa da, gerektiğinde arka planda işleri yürütmek noktasında güven verici yönüne işaret edilmiştir. 23 Ocak 1913'te gerçekleştirilen ve bir figür olarak Enver'in öne çıkarıldığı Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili olarak Kâmil ve Nâzım Paşalara yönelik hareketin arkasında Talât'ın bulunduğu ve Ahrarcılara karşı en etkin mücadelenin de Talât tarafından sürdürüldüğü ileri sürülmektedir.

Talât Paşa'nın Enver Paşa ile ilişkisi noktasında Enver'in üzerinde büyük bir nüfuzla sahip, onun niyet ve tasarılarını genel olarak yerine getirmemekle birlikte orduya sözünü dinleten bir şahsiyet olduğu vurgulanmıştır. Talât'ın ateşli bir vatanperver din ve devlet işleri ile dinsel yaklaşımlarda tamamen özgür düşünceli, bir takım etkilere karşı mesafeli, devlet yönetiminde dini, tek araç olarak görmeyen bir şahsiyet olup, dini gerekli koşullara göre kullanma eğilimindedir. Ülkesinin çıkarları söz konusu olduğunda, yeter ki bu çıkarların gerçekliğine inanmış olsun, bu konuda tümüyle içtendir ve ülke menfaatine olduğuna inandığı an bütün araçlar onun için iyidir, eğer inanmıyorsa tümüyle kötüdür.

İttihatçılar döneminde vaki olan suikast ya da cinayetler konusunda "Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın öldürülmesi Enver Paşa'nın siciline atfedilirken -Yusuf İzzettin efendi cinayeti diğerlerinden daha karmaşık bir hadise olarak değerlendirilmiş ve bu itibarla -Talât Paşa'nın siciline atfedilebilecek cinayetlerin ise kesinlikle eski ve geçmişte kalmış cinayetler olmadığı" vurgulanmıştır.

Talât'ın bütün bu özelliklerinin yanı sıra dürüst ve nazik hayat tarzıyla sade yaşadığı, hatta yoksul kaldığı ve onurundan başka da hiçbir şeyinin olmadığı tartışma götürmez bir gerçektir. Olağanüstü gücünün gizemi tevazuu ve menfaate dayanmayan meziyetlerinden ileri gelmekte, Dr. Nazım ile birlikte Yeni Türkiye'yi temsil etmektedirler. Bununla birlikte 1915- 1916 yıllarındaki Ermeni olayları, Rum karşıtı olumsuzluklar hep onun eseri olarak görülmekte ve bu olayların nedenleri üzerinde hiçbir şekilde durulmaksızın yaşananların bütün sorumluluğu Talât Paşa'ya atfedilmektedir. Talât Paşa'nın yegâne amacının Anadolu'da etnik birliği gerçekleştirmek olduğu görüşünden hareketle, "İmparatorluğun dağılmakta olan unsurlarını tamamen bitirmek doğrultusundaki hedefine ulaşmak için, olup bitenleri haklı ve hoş görmüş, kırımları durdurmak için tek bir kelimesi yeterli olduğu halde, bu yönde hiçbir adım atmayarak olanlardan sorumlu görüldüğü" suçlamasında bulunulmuştur.

Talât Paşa'nın da, Enver Paşa gibi germanofilliği konusunda ise Talât'ın germanofil eğilimli olmadığı, fakat iyi bir hesap adamı olması hasebiyle, ülkesinin menfaatine uygun olabilecek bir durumda, birden bire yönünü tümüyle Almanya'ya çevirme noktasında asla tereddüt göstermeyeceği düşünülür. Şahsiyetinin gücü kimi yönleriyle Stamboulof'un özelliklerini hatırlatmakla

birlikte, o vasat bir durumdayken, kavrama yeteneği bakımından bu güç Talât'ta çok daha yüksektir. Şu durumda Talât yönetici bir beyin iken, Enver genellikle iş gören bir kol gücü olmuştur (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 2).

Enver Paşa

Jön Türk hareketinin simge isimlerinden Enver Makedonya doğumlu olup Osmanlı İmparatorluğu'nun Saint Syr'si olan İstanbul'daki Pangaltı Askerî Mektebi'nden mezun olmuştur. 23 yaşında kurmay yüzbaşı olan Enver, Belgrat'taki, Sofya'daki Avusturya askerlerine rağmen ülkeyi tahrip eden Makedonyalı Komitacılara karşı koyamamanın ve onlarla yeteri kadar mücadele edilememesinin sıkıntılarını yaşamış bir kişidir. Genel görünümü itibarıyla ortalama bir zekâyâ sahip olan Enver, yönetime karşı hazırlıklarda son derece ihtiyatlı davranmış ve herhangi bir entrika içerisine girmeyerek, konumuna uygun bir şekilde Selanik'teki reformist unsurlar içerisinde yer almış ve kendisini göstermiştir. Enver'in bu unsurlar arasındaki başarısı âşikâr olmakla birlikte, Makedonya'nın sinesinde doğan ve o yapıya uygun bir komitacı olmadığı da bir gerçektir.

Enver siyasi duruşu bakımından Dr. Nazım ile Talât'ın öğrencisi olarak görülmüş ve onların tesiriyle âdetâ başkalarını göremeyecek kadar onlara güven duymuş ve inanmış bir şahsiyettir. Teşkilatçılığı bir yana bırakılırsa askerî noktayı nazar bakımından bir jeopolitisyen olmaktan ziyade onu orta düzeyde bir asker olarak görmek daha doğru olur. Enver başarısını, olağanüstü karakterine ve detaycılığına borçludur. Ayrıca alçak gönüllü, son derece sade üslubu ve iknâ edici özelliği sayesinde ordu üzerinde inanılmaz bir nüfuz sağlamış, çalışkanlığıyla da orduya egemen olmuştur (SHD.GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 3). Enver, Jön Türk hareketinin başarıya ulaşmasından sonra 24 yaşında şöhretli bir subay olarak çok önemli görevlere gelebilecekken çok istediği Berlin Ateşe militerliğiyle yetinmiş, fakat 31 Mart Olayları'nın meşrutiyet için tehdit oluşturması üzerine direnmek üzere İstanbul'a dönmüştür. Enver'i 40 yaşlarında Batılı bir hayat tarzını hazmetmiş bir şahsiyet olarak görmek mümkündür. Uzaklarda yükselttiği itibarı ile Trablusgarb Savaşı'na intikal etmekle birlikte bir süre sonra yeniden Berlin'e dönerek; Alman Hükümeti'nin desteğiyle Berlin'de çok şey öğrenecektir. İttihatçı Komite'deki sadık dostları ve Berlin'in desteği sayesinde şöhreti yüksek bir güç haline gelen Enver, 1913'te 31 (gerçekte 33 yaşında) askeri bir diktatör ve Harbiye Nazırı oldu. Enver İttihat ve Terakki Komitesi'nin kapalı ve doktriner yapısına sıkı sıkıya inanmış, vatanseverliği konusunda oldukça samimi, Alman kurum ve kuruluşlarına, özellikle de ordusuna gözü pek bir şekilde hayranlığı vardı. Dahası Türklüğün yeniden dirtilmesi konusundaki çalışmalara katılacak ölçüde bu çalışmaların önemine tam olarak inanmıştı. Bununla birlikte bazı hırslarının da etkisiyle karakterindeki kendini beğenmişlik dominant kaldı. Fakat bu özelliği, Talât'ınki kadar fazla değil. Enver ideallerinden hiçbir zaman vazgeçmedi. Raporda İttihat ve Terakki Komitesi'nin bir kısmı ile Enver Paşa arasında bir ihtilâftan söz edilmekle birlikte ne anlaşmazlığın nedenleri üzerinde durulmuş ne de bu konuda bir detaya yer verilmiştir.

Enver Paşa bahsi üzerinden Jön Türklerin vatanseverliği konusuna gelince; onların vatanseverliği konusunda asla bir şüphe olamaz. Onların vatanseverlikleri Bulgar ve Sırp'ların vatanseverlikleri ile de mukayese edilemez. Zira, Jön Türklerin bu konudaki samimiyetlerinden şüphe etmenin hiç bir haklı gerekçesi olamayacağı gibi Doğululara ilişkin eski düşüncelerin artık asla dikkate alınmaması gerektiği belirtilerek şu görüşlere yer verilmiştir: "Jön Türkleri değerlendirirken ya da onlarla ilgili bir karara varırken, genel olarak vaktiyle kabul görmüş olan Müslümanlar ile Doğuluların vatanseverlik duygularının çok belirgin olmadığı yönündeki eski düşünceleri artık bir yana bırakmak gerekir. Jön Türk yöneticileri her şeyden evvel Makedonyalıdır, ya da Makedonya'nın sinesinde yetişmiş adamlardır. Ve onların en belirgin özellikleri Néo-Macédonienne bir mentaliteye sahip olmalarıdır. Vatanseverliklerindeki Osmanlılık duygusu ne kadar yapaysa, manifestasyonları ne kadar yıkıcı ve tehlikeli olsa da, Türklük

duyguları o kadar gerçekçi ve bir o kadar da zamanın ruhunu yansıtmaktadır (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 3). Fransız askeri makamları tarafından hazırlanan raporda sıklıkla Jön Türk yöneticilerinin birbirleri ile karşılaştırıldıkları dikkatimizi çekmektedir. Enver Paşa, Talât Paşa ile mukayese edilirken, Enver’in Talât’ın nüfuzu altında ve ihtimal ki, Talât’ın Enver’in germanofilliğini hiç dikkate almadığını, fakat Enver’in Talât gibi Türk Türkiye rüyasından vazgeçmektense ölümü ya da ortadan kaybolmayı tercih edebileceği belirtilmiştir. Sonuç olarak savaş 4 yıldan beri sürmektedir. Bundan sonra karşılaşılabilecek çok önemli ve yeni olaylar karşısında, ihtimal ki Enver, kendini gösterecek başka akımlar ve hareketler yaratmak zorunda olacaktır. Enver’in tehlikeli şartlar altında iddialı ve gerçekten de gözünü budaktan sakınmayan bir risk alabildiği şüphesizdir. Fakat Enver arkadaşlarının desteğini almadan da hiçbir şey yapamayacağını bilmektedir. Dolayısıyla sağlam bilgilerle olayların aktüel durumunu ve ortaya çıkabilecek gelişmeler için yeni hipotezler oluşturması mecburiyeti ile Enver bahsine son verilmektedir (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”,3).

Cemal Paşa

1913’ten sonra *Triumvira*’nın üçüncü şahsiyeti olan Cemal Paşa ise savaştan itibaren gerçek rolüne bürünmüştür. Özellikle Filistin’de ve Suriye’de Komite’nin tam yetkisini alarak yüksek komiserlik gibi bir rol ile görevini yaptığı şüphesizdir. Türklere karşı ayaklanma girişimlerinden bir hayli etkilenmiş bir vaziyette son derece enerjik bir tarzla girişimleri bastırılmış ve cezalandırma yöntemlerine başvurmuştur. Raporda yansıtılan görüşe göre, Cemal Paşa’nın tavrı ve edası gerçekçi bir asker olmaktan daha çok siyasi karaktere sahip bir kişilik özelliği göstermektedir. Bir süreden beri Suriye’de zaman zaman gerekli olan teftiş ihtiyacına rağmen kendisi için bir engel oluşturmadığını düşündüğü Bahriye Nazırlığını üstlenmiş bulunuyor. Fransız askeri yetkilileri, Cemal’in şahsiyetini Talât ve Enver’in şahsiyetinden çok daha karmaşık ve anlaşılabilir buluyorlar. 48 yaşlarındaki Cemal nispeten iyi yetişmiş ve bilgili, genel görünümü itibarıyla fikirlere çok açık bir özelliğe sahip bulunmaktadır. Bir başka özelliği itibarıyla Condottiere’in başlıca özelliklerini uhdesinde toplamış ve Enver gibi son derece gözü pek, enerjik ve iddialı bir şahsiyettir. Cemal Paşa, oldukça sempatik bir karakter olarak tanımlanmış, savaş öncesinde İtilaf Devletleri’ne samimiyetle dost olmuş ve ayrıca Fransızlara fazlasıyla yakınlık hisseden bir şahsiyet ve hatta tartışma götürmez bir frankofil olarak nitelendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde, onun durumu Talât, Enver ve hatta Dr. Nazım’ın durumundan da farklı bir şekilde Fransızlarla yakınlığı öne çıkarılmış görünüyor. Ayrıca, Enver bahsinde olduğu gibi Talât, Fransa üzerine etki yapmak istediği vakit, her defasında başarı ile Cemal’i kullandığı görüşüne yer verilmektedir. Görünen o ki, 1914 Temmuz’ndaki Paris seyahatinde, Cemal’in kendi karakterinden kaynaklanan ihtirasları kabul edilmekle birlikte, bu girişimde Talât’ın büyük bir etkisi bulunmaktadır (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 4).

Rapordaki iddiaya göre, Talât, Cemal’in Enver’in rakibi olmasını istediği, böylelikle onu Enver’in karşısına çıkarmak tasavvurundan hareketle, bu mevzuda detaya gitmeksizin, sadece bu niyetin bilinmesiyle yetinmek gerektiği belirtilir. Bu arada, Cemal Paşa’nın Türk-Fransız yakınlaşmasını amaçlayan girişimleri ile Paris seyahati de, savaşın başlamasıyla birlikte sonuçsuz kaldığı, özellikle Avrupa Savaşlarının getirdiği meşguliyetlerin Cemal’in önerilerinin yerine getirilmesine izin vermediği belirtilmiştir. Gerek bu gelişmeler, gerekse dreadnoudlar sorununda bir hayli incinmiş görünen Cemal, germanofil hareketin ne yanında ne karşısında yer almış; kendisini bir hayli geri çekmiş gibi görünmektedir. Karadeniz’deki Rus Limanları’nın bombalanması ve savaşa giriş konusunda, Fransa resmî görüşündeki genel kanaat, İttihatçı komite ile Enver, Talât ve Sadrazam Sait Halim Paşa’nın birlikte hareket ettikleri, operasyonun da Alman Amiral Souchon tarafından yürütüldüğü şeklindedir. Esasen yerleşmiş olan genel görüşün de bu şekilde olduğu düşünülmektedir. Cemal Paşa 11 Mart 1914’ten beri Bahriye Nazırlığı’nı yürütmekteydi. Savaş başladıktan sonra ise bu görevinin yanı sıra ilkin 2. Ordu

komutanlığına, ardından da Filistin'deki 4. Ordu Komutanlığına atanmıştı (Kasım 1914) (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 4). Cemal Paşa, rapordaki fikirlere itibar edilecek olursa aralarındaki anlaşmazlıklardan kaçınarak, nazırlık görevini bir bakıma diğerlerine bırakarak, daha özgürce ve aynı zamanda çok daha önemli bir rol oynayabileceği gerekçesiyle Suriye'ye gitmiş ve burada önemli görevler yürütmüştür. Fransız gözlemciler, Cemal Paşa'nın buradaki icraatlarında bir hayli cömert harcamalarda bulunduğu ve bu durumla ilgili kaynağın ihtimal ki, dolaylı bir şekilde kabul edilen yardımlardan sağlandığını belirtmektedirler. Parasal sorun Jön Türklerin en büyük sıkıntılarından birisi olmuş ve bu durumu görmeye Cavit ve Rahmi beylerin yalnız oldukları görüşüne yer verilmiştir (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 4. Hatıralar, Cemal Paşa; Haz. Kabacalı 2008, 5).

Dr. Nazım

Dr. Nazım, Paris'te Dr. Delbet'in kliniğinde uzun bir süre onun öğrencisi olmuş ve Fransız kültürüne haiz bir şahsiyettir. İttihat ve Terakki Komitesi'nin ideoloğu ve hatta daha çok teorisyeni olarak kabul edilir. Eski Rejimin (Abdülhamit Rejimi) siyasi mültecilerinden ve hareketin liderlerinden biri sıfatıyla Ahmet Rıza'nın öngördüğü ve sonu osmanlılık / ottomanisme teorisine varacak olan devrimin yeni bir biçiminin çatısı tasarlanırken Dr. Nazım, Ahmet Rıza'nın tersine Anadolu'nun doğusunda- isteğe bağlı olarak -kimi kürt aşiretlerinin de katılabileceği, kelimenin tam anlamıyla Türklüğün üstünlüğüne dayanan ve milliyetçiliği etkin kılan bir yapıyı tasarlamaktaydı. Aralarında varlığı bilinen ayrılıkçı eğilim ve duygulara rağmen, savaş halinin getirdiği, yağma, soygunculuk, çatışma ile gürültü ve patırtıyı sorun olarak görmemiş olan Jön Türkler, Kürtlere sınırsız bir hoşgörü ile yaklaşmışlardır. Türk Politikası başlığı altında düzenlenen raporda, diğer pek çok konuda olduğu gibi, Ermeni meselesinde de uzun süreden beri devam eden Ermeni ajitasyonu görmezden gelinerek Ermenilerin bölgede sakin ve dingin bir şekilde yaşamaktayken, Kürtler tarafından baskı altında tutulmaları kararının alındığı belirtilir. Bu itibarla rapora göre Kürtler, Jön Türk Devrimi'nin başlarından itibaren Dr. Nazım tarafından gizlice cesaretlendirilip tahrik edilmişler, tahribatın başlıca görevlileri olan Kürtlerle dar çerçeveli münasebetler içine girilmiştir (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 5). Öte yandan Dr. Nazım, "Ermeniler ile Rumların devlet içinde devlet olacak kadar güçlenmeleri, giderek ayrılıkçı amaçlar doğrultusundaki kurumsal çalışmaları nedeniyle ateşli bir kini sürekli olarak beslemiş ve harici düşmanların amaçlarına hizmet ettikleri gerekçesiyle bu unsurların başına türlü işler açmış bir İttihatçı" olarak belirtilmiştir. Rapora göre, Türkleştirme politikasındaki aşırılıklar Dr. Nazım'ın programının temel noktası haline gelmiştir. Öyle ki, bu yolda bütün gücünü toplayarak gerçekte Talât'a ait olan bu programı Dr. Nazım yürütmüş oldu.

Yine 1910'dan itibaren Makedonya'nın kimi yerlerine yayılmak ve buralarda etnik olarak Türk nüfusunu hâkim kılmak maksadıyla Bosna-Hersek'in iltihakının kabulü üzerine Avusturya tarafından ödenen tazminatın bir kısmı bu amaçla harcanmış; Bosna'dan, Sırbistan'dan gelen muhacirler büyük güçlülere katlanarak çok sayıdaki Türk köylülerinin yanına yerleştirilmişlerdir. İmparatorluğun önemli yerlerinde etnik arındırma planını uygulamakla suçlanan Dr. Nazım, özellikle Anadolu'nun etnografik yapısını değiştirmeyi başaracağını düşündüğü ve bu amaçla da Asya kıyılarındaki Rum yığınlarını sürgüne zorlarken, Rumeli'yi de tümüyle boşaltacak bir planın hazırlığına sahip olduğu düşünülmektedir. Raporda öne sürülen görüşe göre, Dr. Nazım bir taraftan Talât'ın plan ve programının uygulayıcısı olarak değerlendirilirken, diğer taraftan da kulislerde ve perde arkasında kalarak âdetâ tek başına hükümet rolünü oynamayı tercih etmiştir. Çağrılara rağmen kabineye girmeyi sürekli reddetmiş, yetki ve otoriteyi gizlice kullanmak gibi yeteneklere sahip bir kişi olarak düşünülen, son derece faal ve iş gören yönleriyle bilinen Nazım'ın, nihayet kısa bir süre önce Maarif Nazırı olarak kabineye dâhil edildiği belirtilir. Rapora göre "Nazım, Almanya ile ittifakın gücüne inanmış, fakat

Almanya'ya ne kadar inanmışsa, onun germanofilliği de o kadar inandırıcı olabilir” görüşünden hareketle İttihatçılar arasında bilinen fikrî ihtilâfa işaret edilmekteydi. Meriç sorunu konusunda yakınlarda Alman Elçisiyle herkesin ilgisini çeken anlaşmazlıktan doğan havaya göre, Nazım'ın tutumu Jön Türklerin bakış açısını yansıtıyor ve Almanya'nın artık sadece yardım edebileceğine inanmaktaydı (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 6). Kaldı ki Dr. Nazım, Alman ittifakının Türkiye için faydasının sonuna geldiğini gördüğü gün, ittifaktan vazgeçerek başkalarının tarafına geçme fikrine liderlik yapmakta tereddüt etmeyecektir. Ayrıca Nazım ve arkadaşları programlarının temel esaslarını her ne olursa olsun açıkça terk etmek noktasına gelmişlerse, bu sadece partilerini ve ülkelerini kurtarmak amacıyla yapmaya çalışacakları geçici bir yanılısama olacaktır.

Cavit Bey

Cavit Bey Selanik doğumlu mütevazı bir dönme ailesinin çocuğu olarak yaklaşık 10 yıl önce, doğduğu şehirde bir ortaöğretim kurumunda öğretmen idi. Hali hazırda 40 yaşlarında olup, yeni Türkiye'nin Maliye Nazırı olduktan sonra âdetâ hiç durmaksızın çok hızlı bir şekilde finansal sorunlara bağlandı. Paris'te, 1910 borçlanma girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması kendisi için bir tecrübe olmuş, sonradan çok hızlı bir şekilde ortaya çıkan gelişmeler, mesleğinde yeteri kadar olgunlaşmasına, yetenekli ve akli başında bir müzakerecilik yönünün gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır. Cavit Bey Fransız kültür ve değerlerine bütünüyle açık ve aynı zamanda oldukça zeki bir şahsiyet olarak bilinmekle birlikte “bir ikbal avcısı olarak” tanımlanıyor. Bu durum, Jön Türk hareketi içindekilerden sadece Cavit Bey'de görülen bir anlayış olup, kendisinde Talât, Nazım ve Enver'de görülen o tutkulu ve ateşli dava anlayışından bir eser yoktur. Cavit Bey, hiç bir şekilde germanofil olmayıp, Alman ittifakını kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu için kabul etmiştir. Cavit Bey kültürel değerleri, üslûp ve zevkleriyle daha ziyade Fransızların yanında olmak eğitiminde olmasına rağmen, bu soğukkanlı ve bilge şahsiyet, gelişmelere göre konumunu belirlemiştir. Şurası açıktır ki, Yeni Türkiye sona erdiği anda gelişmelerin şartlarına tabi olup, ihtimal ki, herhangi bir pişmanlık hissi içinde bile olmayacak ve Türkiye'yi terk etmeyecektir. Onun İtilâf Devletleri ile yarınki Türkiye arasında mümkün olabilecek arabuluculardan biri olma göreviyle ortaya çıkması şaşırtıcı olmayacaktır. Cavit parayı seviyor; Doğu'da birçok işe birdenbire girişen büyüklerden biri olması ve finansal mücadelelerde edindiği tecrübe ile ihtiyatlı ve sade yaşamı onu kaçınılmaz bir şekilde başarılı kıldı. Her ne olursa olsun İmparatorluğun oldukça karmaşık maliyesi hakkındaki bilgisinin derinliği, hesapların tasfiyesinde onun desteğine ihtiyaç olacak gibi görünüyor. Esasen bu durum, savaşta da izlenen siyasetti (SHD. GR. 7 N 1656, “La Politique Turque”, 6. Cavit Bey hakkında önemli bir çalışma için Eroğlu 2006).

Savaşın Sonuna Doğru Türkler ve Almanlar Arasındaki İlişkilere İlişkin Yapılan Değerlendirmeler

Fransız gözlemcilerin değerlendirmelerine göre Türkler ve Almanlar arasındaki ilişkiler, Türk - Bulgar ihtilafında Almanya'nın gösterdiği tereddütler nedeniyle bir süreden beri bozulmuş durumdadır. Ayrıca Mezopotamya'nın kaybı ve Rusya'nın çökmesinden kaynaklanan gelişmelerin ortaya koyduğu sonuçlar ve bu sonuçların yarattığı çıkar çatışmalarından Türk-Alman ilişkileri derin bir şekilde etkilenmiştir. Özellikle Rusya'nın Kafkasya ve Karadeniz'deki durumu itibarıyla ortaya çıkan yeni gelişmeler, yeni perspektiflere göre bütün çabalarını buralara yoğunlaştırma kararını almış bulunan Türkiye'nin, Filistin ve Mezopotamya'ya yeniden kavuşma umutlarını kırmış, Asya'ya giden yoldan vazgeçmiştir. Böylelikle Berlin-İstanbul- Bağdat güzergâhına odaklı Alman nüfuzuna yönelik büyük ticaret yolunu gerçekleştirme kararındaki Almanya ile Türkiye'nin ilişkileri büyük bir krizin eşliğinde bulunmaktadır. Ayrıca Almanya, Tuna -Karadeniz-Kafkasya-Hazar denizi ve Basra'ya kadar uzanan plânda ihtimal ki, Hindistan

kapılarını tehdit edecekti. Fakat bir süredir Almanya ile Türkiye bölgede bir rekabetin eşiğine gelmiş bulunuyorlar. Türkler ile Almanlar arasındaki bu bölgesel sorunun nedeni ise Kafkasya'da Türklerin ilerlemek istemesi, Kırım'da Türk hâkimiyeti sorunu, Karadeniz'de Rus Donanmasına yetki verilmesi ve özellikle de Bakü'ye doğru ilerleme noktasında bir rekabetin bulunması şeklinde izah edilmektedir (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 15-16).

Petrol Meselesi

Türkler ile Almanlar arasında ilişkilerin gerilmesinde ve bir krizin ortaya çıkmasında sadece jeopolitik hedefler ile stratejik planlar değil, aynı zamanda Almanların çok acil bir şekilde petrole olan ihtiyaçlarının olduğu açıktır. Bu yüzden savaş sona ererken Almanlar Türkleri durdurup, Rusları ise tehdit etme kararını çoktan vermiş durumdadır. Bakü'den tahliye edilmiş bulunan İngilizlerin buraya büyük bir takviye yapamayacakları düşünülmektedir. 14 Ağustos'ta Ludendorff Von Kress'e bu mevzu ile ilgili bir telgraf göndermişti. Telgrafta Ludendorff Bakü petrolünün Almanya'ya azami miktarda taşınması amacıyla eksiksiz bir raporun hazırlanarak gönderilmesini istiyordu. Nuri Paşa Von Kress'e Bakü'ye karşı yürümeyeceğine dair kesin bir teminat vermişti. Zaten Von Kress, 1918 Ağustos başından beri tümüyle demiryoluna hâkim bir vaziyette bulunmaktaydı. Dahası Von Kress, Bakü'nün takviye edilmesi ve Türklerin cephanesini ve levazımının nakliyesini bu tarihten beri engellemekteydi. Bu arada İngilizlerin varlığı Almanları endişelendirmekte olduğundan, Türkler ve Almanlar özellikle bu yüzden de, sorunları müzakere etmek için bir araya geldiler. Müzakerelerin yönü nasıl olursa olsun, netice itibarıyla Türkler ve Almanlar arasında büyük bir gerilim söz konusu ve halen de bu durum canlı bir şekilde sürmektedir. Türkler, Almanları Kafkasya'ya sahip olmak ve zenginliklerine el koymak istemekle ve ayrıca kendilerinin ayağını kaydırmayı düşünmekle suçlamaktadırlar.

Türk-Alman ilişkilerindeki bu gerilim nedeniyle 20 Ağustos 1918'de Alman Hükümeti ile Enver Paşa arasında mevcut sorunlara müdahale etmek için bir görüşme yapıldı. Bu görüşmeden Enver, Almanların idaresi altında demiryolu ve petrol sahalarını müştereken işletilmesi ve yönetilmesini kabul ettiği anlaşılmaktadır. 22 Ağustos'ta Joff ve Çiçerin, Türk ordusunun önünden bir katliam korkusuyla kaçmış sığınmacı yığınların bulunduğunu ve Türk ordusunun ilerlemesine karşı oldukları gerekçesiyle gelişmeleri protesto etmişlerdir. Gerçi 27 Ağustos'ta Sovyet yönetimi ile Almanya arasında ikinci bir anlaşma yapılması girişimi olmuştu. Ludendorff telgrafla Çiçerin'i, şehrin Rus yönetimi altında kalması şartıyla, İngiliz Avcı birliklerine karşı Bakü'ye birliklerini göndermesi konusunda yetkili kıldı. Bakü'nün güneyinden (Kura ve Kurnaka'nın arkası) Türkler çekilir çekilmez buraya Almanlar gelmiş olacaktı. Sonuçta Türkler ile Almanlar arasındaki müzakerelere ilişkin havadisler, yeni petrol sahalarının bir bölümünün işletilmesi vaatleri karşılığında Enver'in durumu kabul ettiği yönündedir.

Bu yöndeki resmi mesaj alınır alınmaz mevcut birliklerin tümü Bakü'ye yöneltilmiş, en erken vaziyette Batum'da beklemekte olan gemilere nakledilmelerini gerçekleştirmek için harekete geçilmiş oldu. Ludendorff, Sivastopol'daki 7. Bavyera Süvari Müfrezesini de göndermeyi vaat etmişti. Bakü'ye hareket etme konusunda belirlenen takvimin beklenmesi hususunda Von Kress'i serbest bırakmıştı. Süvari müfrezesini kurmayları 5 Eylül'de Batum'da olduklarını bildirmişler, Türkler ise 18 Eylül'de, İngilizleri Bakü'den çıkartmak için şehri kuşatmışlardır. Türkler Urmiye'den sonra Sakız'ı almışlar ve böylelikle Bağdat-Kırmanşah ve Retch hattındaki bağlantıyı tehdit etmişlerdi. Almanlar ise 27 Ağustos tarihli anlaşmanın hükümlerinin uygulanması konusunda ve Rusya'ya bırakılmış olan Bakü'nün güneyinin geri verilmesi hususunda Türkleri zorlayacakları anlaşılmaktadır (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 16). Almanlarla yapılan müzakerelerde Türklere ayrılmış olduğu halde petrol kuyularının işletilmesi, yönetilmesi ve demiryolunun geri kalan bölümlerinin Türklerden ziyade Almanların elinde kaldığı gittikçe daha açık bir şekilde görünmektedir. Şu durumda Türkler, yüzüstü bırakılmışlık duygusu içindedirler ve sadece Almanların istedikleri şeylere razı olacaklardır. Bu durumun

ortaya koyduğu gerçek, hayal kırıklıklarının ve aldatılmış olma duygularının, ihtimal ki İstanbul'da acı bir şekilde hissedilmiş olmasıdır.

Öte yandan 7 Ağustos tarihinde Türkler hâlâ Batum Antlaşması gereğince Gürcü topraklarını terk etmemişlerdi. Tiflis Hükümeti bu durumu Almanlar nezdinde sert bir şekilde protesto etmiştir. Moskova'dan gelen haberlere göre 7 Eylül'de genel durumun gittikçe istikrarsızlaştığı yer olan Kafkasya'da yeni ortaya çıkmış kargaşalıklar ve düzensizliklerden söz edilmektedir. Almanlar her ne olursa olsun bu son gelişmelerin ardından birliklerini geri çekmekte zorlanacaklarını görmektedirler. Bu son gelişmelerden sonra Türklerin Hıristiyan topluluklara karşı yeni aşırılıklara yönelmeleri bir ihtimaldir. Bu aşırılıklara Türk ordusunda çok sayıda bulunan ve Osmanlı Devleti'nin tanzim ettiği düzensiz kürt müfrezeleri iştirak edecektir ki, hali hazırda bunlar bölgedeki Türk ordusunu temsil etmektedirler. Bununla birlikte birkaç gün sonra Türkler, Rus ve Almanlara rağmen Bakü'ye girmişler ve şimdilik Bakü'nün hâkimi Türkler olmuşlardır (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 16; ayrıca Almanya'nın Transkafkasya'daki yeraltı madenleri ile demiryollarını kontrol etme girişimleri konusunda bkz. Çolak 2014, 227-241).

İmparatorlukta Finansal Mesele

Fransız askeri yetkililerin hazırladıkları raporda belirtildiği gibi İmparatorluğun finansal durumu tabii olarak bir hayli kötü durumdadır. Cavit Bey Eylül 1918'de Berlin'de yeni bir borçlanma antlaşması yapmış bulunuyordu. Cavit Bey'in kendi ifadesine göre Almanlarla yaptığı anlaşma çerçevesinde 45 milyon liralık borçlanmaya gidilmiş ve bu sayede gelecek 6 aylık mali ihtiyaçları temin edeceklerini belirtmişti (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque", 17. Eroğlu 2006, 71). Raporda ise Türkiye'nin savaş borçlarının bir kısmının Almanya tarafından ödenmesine ilişkin bir borçlanmadan söz edilmekte ve Alman Hükümeti'nin antlaşmada Cavit'e göre hareket etmemiş gibi görüldüğü belirtilmektedir. Bununla birlikte Türkiye ile Almanya arasında giderek daha açık olan bir başka gelişme dikkati çekmektedir. Türkiye'de filizlenmekte olan yeni düşüncelere göre Almanya'nın sürekli olarak Türklere karşı şantaja yöneldiği şeklinde basının tonunun giderek yükseldiği görülmektedir ki; son dönemde bu bakış açısı oldukça manidardır (SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque"17). Bu durum savaşın sonuna doğru Türk ve Alman politikalarındaki ayrışmanın kamuoyuna yansımaları gösterdiği gibi müttefikler arasındaki Karadeniz ve Kafkasya mevzuundaki sorunların derinleştiğine de işaret etmektedir.

İmparatorluk Kamuoyunda ve Resmî Zevatta "İyimserlik" Meselesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son iç durumunu çeşitli yönleriyle değerlendiren rapora göre Türkiye, gelinen noktada artık bir kamuoyunun bile mevcut olmadığı bir ülke konumundadır. Daha da kötüsü Türkiye'nin gerçeklerle, basındaki sipariş usulü resmî iyimserliğin vuruştığı bir kontrastlık içinde bulunuyor olmasıdır. Gelecekte bir uzlaşma olacakmış gibi görünmekle birlikte, etkileyici bir illüzyon basın cephesine hâkim durumdadır. Müessir bir illüzyon ve uzlaşmazlığın ateşli tutkusu öylesine yerleşmiş ki, bu durum âdetâ halkın gözünü kör edecek durumdadır. Türkiye'de savaşın hedefleri konusunda Cemiyet'in popüler yayın organı Tasvir-i Efkâr'ın son sayılarından birinde çıkan barış için asgarî kabul edilebilirlik kriterleri, kamuoyunu esir almış olan illüzyonun durumu hakkında yeterince fikir vermektedir. Buna göre barış için Ege Adaları'nın tümü ile Girit'in, Trablusgarb'ın, Mısır'ın, Filistin'in ve Mezopotamya'nın iade edilmesi gerekmektedir. Azerbaycan, Kırım ve Kafkasya'da tümüyle ilhak edilmelidir. Bunların yanı sıra, 300-400 milyonluk Dünya Müslümanlarının Türk Protektorası altında toplanması gerektiği yolundaki görüşler bir yana; Panislamist ve benzeri diğer ütöpik görüşler dâhil olmak üzere sayısız miktarda makalelere rastlamak mümkündür. Bunların dışında halk nezdinde bir zafer aldatmacasını sürdürmek için çok gösterişli ve tantanalı gösterilerin yapılması ise işin bir başka yönüdür. Emir Arslan, Dürzilerin lideri iken Almanya tarafından her yönüyle desteklenmekte olduğundan Hint Müslümanlarının ayaklanması projesini gösterişli bir şekilde gözler

önüne sermekteydi. Yeni Sultan'ın (Vahdettin) Hazreti Ömer'in kılıcını kuşanması sırasında bir Alman denizaltısıyla Bingazi'den getirilmiş Senusi şeyhi için şatafatlı resepsiyon organize edilmişti. Daha birkaç gün önce Filistin'de orduların çöktüğü anda nüfuzlu 40 Arap'tan oluşan bir misyon heyetinin her zamanki gibi bir denizaltıyla görkemli bir şekilde harekete geçtikleri bildirilmiş ve Tunus ve Trablusgarb'da İtilâf aleyhine bir ajitasyon yaratmaya yönelmişlerdir. Genel olarak Anadolu'nun hemen her yerinde okulların durumu ortada olduğu halde Osmanlı yönetimi, Kars, Ardahan ve Batum'daki büyük Türk okulları ile yakın yerlerdeki okullara yerleştirmeler yaptığı bildirilmektedir. Tüm bu sorunlarda mutlak bir uzlaşmazlık âdetâ bir parola olmuş gibi görünmektedir. "Kırım'ın ısrarla istenmesi, Hükümet organlarının Siyonist harekete karşı sert bir kampanya sürdürmeleri, her ne pahasına olursa olsun Trablusgarb ve Mısır'ın geri alınması, Fas, Cezayir ve Tunus vb. yerlerde baskı altında yaşamakta olan Müslümanların hürriyetlerine kavuşturulması gibi talepler..." Almanya'nın Türk Büyükleri'ne, Büyük Güçlerle âdetâ çocuklar gibi oynamaları çılgınlığını sufle ettiğini ve onlara cesaret verdiğini göstermektedir (SHD. GR.7 N 1656, "La Politique Turque", 17). Sonuç itibarıyla bu raporun yazıldığı son günlere kadar Türk Hükümeti'nin tavır ve davranışlarında yeni bir politik yönelimi öngörmek adına değişen bir durumun olmadığı söylenebilir. Fakat yine de olayların yol açtığı küçük detaylar, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklar, askerî dağılma ve bozulmalar, vaat edilmiş sözler, Balkanlarda ve Filistin'deki son gelişmeler Türkiye'nin radikal bir değişikliğe yönelme ihtiyacını gündeme getirebilir. Türkiye'nin son durumu tüm ihtimallere açık kapı bırakmayı gerektirmektedir. Zamanın çok kritik bir aciliyeti bulunmaktadır. Bunun kanıtı Talât'ın çok acil bir şekilde İstanbul'a dönmüş olmasıdır. Yarınki ihtimaller her ne olursa olsun, iktidardaki adamlar derin vaatlerini ve düşüncelerini hiç bir iz bırakmadan unutabilirler. Öyle ki inanç ve düşüncelerini birdenbire değiştirerek sadece ve sadece ülkelerini ve partilerini kurtarmak adına kötü olmayan her yöne açık bir şekilde yönelmiş gibi görüneceklerdir. Bu durumda Jön Türklerin yeni bir yol ayrımına doğru sürüklenmeleri kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer müttefikleri gibi bir mütareke sürecinin müzakere edildiği sırada, Fransız Genelkurmayı tarafından kaleme alınan "Türk Politikası" başlıklı raporun incelediğimiz bölümü, savaş döneminde etkili olan İttihatçıların Rus Devrimi sonrası genel siyasi durumlarını ve olası politikalarını değerlendirmektedir. Raporu, devrin önde gelen İttihatçıları'nın savaş dönemindeki genel yaklaşımları ile hali hazırdaki siyasetlerinin yanı sıra; aktüel siyasi, askeri ve diplomatik gelişmeler, müttefikler arasında münasebetlerde ortaya çıkan yeni sorunlar ile onların tezahürleri birlikte tahlil edilmeye çalışılmıştır. Ekim 1917'de Rus Devrimi'ni müteakiben ortaya çıkan yeni güç dengeleri bir yandan, müttefikler arasında daha açık bir şekilde ortaya çıkan ve artık bir krize doğru sürüklenen çok yönlü sorunları diğer yandan da, savaşın özellikle son yılında dikkatlerin, Osmanlı – Alman münasebetlerinin alacağı şekle yönelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle bir süreden beri hem diplomatik belgelerinde ve hem de basın cephesinde sürekli gündeme getirilen Osmanlı –Alman ilişkilerindeki çeşitli konulardan kaynaklanan krizler, gelecekte tatbik edilmesi muhtemel politikalar bakımından Fransızları, yeni değerlendirmelere yöneltmiş görünmektedir. "Türk politikası" başlıklı rapor, metin muhteviyatında da görüldüğü gibi Rus Devrimi sonrası gelişmeleri sadece ilgili devletler ve müttefikler arası münasebetler açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin dâhili sorunları ile yönetici İttihatçı kadroyu da değerlendirmeye almıştır. Bu değerlendirmelerde, İttihatçıların, tercüme-i hallerinden kişisel özelliklerine, iç siyasetteki konumlarından Alman ittifakına yönelik tavırlarına, yeni Türkiye için tasavvur ve tahayyüllerinden yönetici kadronun birbirleriyle münasebetlerine varıncaya kadar analitik denilebilecek bir incelemede buldukları anlaşılmaktadır. O nedenle rapor, İmparatorluğun her yönüyle genel tablosunu yansıttığı gibi bir

başka açıdan da, İmparatorluk üzerine oynayan Güçler için de ciddi değerlendirmeleri içermektedir. Bu raporun yazılmasındaki nedenler her ne olursa olsun, yapılan değerlendirmeler ile muhteviyat, raporun Mütareke Dönemi'ne doğru bir hazırlık incelemesi olduğunu da düşündürmektedir. Sonuç olarak rapor Doğu Müttefik Orduları Başkumandanlığı (Commendement en Chef des Armées Alliées en Orient) tarafından hazırlanmış ve bu ordunun komutasına 17 Haziran 1918'den itibaren Fransız General Franchet D'Esperey görevlendirilmiştir. General Franchet D'Esperey'in, 8 Şubat 1919'da Payitaht İstanbul'a bir Fatih edasıyla giriş yaptığı için Süleyman Nazif'e 9 Şubat 1919'da Hadisat'ta "Kara Bir Gün" başlıklı ıstırap yazısını yazmasına vesile olan ve Mütareke ve İşgal Dönemi'nin yabancı aktörleri arasında çok yakinen bilinen bir şahıs olduğu düşünülünce, rapor her bakımdan daha da önemli hale gelmektedir.

Yazarın Notu

Bu çalışma Tübitak-2219 BİDEP Başkanlığı'nın 2016 yılında Fransa'daki araştırmalar için verdiği proje desteği çerçevesinde hazırlanmış olup, yazar Kurum Başkanlığına ve Université Marc Bloch (Strasbourg / Fransa), Département D'Études Turques Direktörü Prof. Dr. Stephané de Tapia ile Prof. Dr. Paul Dumont'a teşekkür eder.

Bu çalışma, "Château de Vincennes Kayıtlarına Göre Dünya Savaşı Sona Eren Erken Jön Türk Liderleri ile Jön Türk Politikasına İlişkin Değerlendirmeler (1917-1918)" başlığı altında (Uluslararası I. Dünya Savaşı Sempozyumu (7/10 Aralık 2016), Türk-İngiliz Penceresi, Akdeniz Üniversitesi-Türk Tarih Kurumu, Antalya) sunulmuş, fakat diğer bildirimler gibi ne özet ne de metin olarak yayınlanmadığından kurumdan çekilmiş ve anılan bildirimden üretilmiş bir araştırma makalesidir.

KAYNAKÇA

a. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akşin S. (1983). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*. İstanbul 1983.

Çolak M. (2014). *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*. Ankara 2014.

Eroğlu N. (2006). *Cavit Bey, Fırtınalı Günlerin Ünlü Maliye Nazırı*. İstanbul 2006.

Hatıralar, Cemal Paşa. (2008). Haz. A. Kabacalı. İstanbul 2008.

Türkgeldi A. F. (2010). *Görüp İştiklerim*. Ankara 2010.

b. Arşiv Kaynakları

Château de Vincennes, Etat – Major de l'Armée de Terre / Service Historique de la Défense (SHD), Paris. SHD. GR. 7 N 1656, "La Politique Turque" (depuis la Révolution Russe, 1917-1918).

